

Vrienden van het
Koninklijk Nederlands
Instituut te Rome

Nieuws

NIEUWS VAN HET BESTUUR

Cari Amici,

In de herfst dwalen mijn gedachten regelmatig af naar Rome. Het is het jaargetijde waarin ik vaak in de stad verblijf waardoor het me het meest vertrouwd is. Flink regenen kan het, maar bovenal denk ik dan aan de strak blauwe luchten van het herfstige Rome met daaruit dat gouden licht dat de stad zo doet stralen, en de gebouwen en de beboste heuvels glimmend aantrekkelijk maakt. Menigmaal stond ik vroeg op om bij zonsopgang al de Pincio af te dalen om een frisse en verstilde, maar langzaam opvloeiende, stad te verkennen, die dan als nieuw was.

Stichting Vrienden van het Koninklijk Nederlands Instituut te Rome

Secretaris: Charlotte van Emstede | Vondelstraat 123 | 2513 ER Den Haag

Ledenadministratie: vrienden.knir leden@gmail.com

IBAN: NL18INGB0001587683 BIC: INGBNL2A t.n.v. St. Vrienden van het Nederlands Instituut te Rome

De gedrukte versie van de Nieuwsbrief is geregistreerd onder nummer p-ISSN 2214-4099,
de digitale versie onder nummer e-ISSN 2667-1522.

VRIEND ZIJN, VRIEND BLIJVEN!

Zoals u weet, worden de activiteiten van de Stichting mogelijk gemaakt door uw jaarlijkse bijdragen. We hopen dan ook dat u, als u nog niet betaald heeft, uw bijdrage voor dit jaar zo spoedig mogelijk wilt overmaken op rekening:

NL18INGB0001587683 (BIC: INGBNL2A)

**t.n.v. Stichting Vrienden van het
Koninklijk Nederlands Instituut te Rome**

De minimum bijdrage bedraagt € 25 voor volwassenen en € 35 voor echtparen of samenwonenden. Voor studenten geldt het aangepaste tarief van €17,50 per jaar. Vindt u het vervelend elk jaar opnieuw de administratie hierop bij te houden? Dan zou u kunnen overwegen een automatische overschrijving in te stellen.

Hartelijk dank!

P.S. Twijfelt u of u uw bijdrage al heeft overgemaakt? Neemt u gerust even contact op via: vrienden.knir leden@gmail.com.

Deze nieuwsbrief is een herfsteditie en bereikt u dus wat later in het jaar dan u van ons gewend bent. We hebben voor deze verschuiving gekozen omdat we merken dat de aanwezigheid van de vrienden bij onze vriendendagen de laatste edities steeds verder terugloopt. Afgelopen jaar moesten we de dag bij gebrek aan interesse zelfs afgelasten. Door een halfjaar van tevoren al de datum en een globaal programma van onze Vriendendag van 2023 onder de aandacht te brengen, stellen we u in gelegenheid de datum, 22 april, te reserveren in uw agenda. Een vooruitblik naar het programma van die Vriendendag is dan ook verderop in deze Nieuwsbrief te vinden. We hopen u in april in grote getale te zien voor een mooi programma en daarnaast een gedachteswisseling over de toekomst van de Vrienden en de stichting.

Naast vooruitkijken, blikken we in deze editie van de nieuwsbrief terug op de Van Woudenbergprijs van dit jaar. Zo neemt de winnaar u in haar bijdrage mee in de wereld van de naam en faam van Galileo Galilei en de invloed daarvan op zijn geloofwaardigheid als wetenschapper.

Namens het bestuur,

Maarten van Deventer

NIEUW KNIR-STAFSLID OUDHEID EN KLASSIEKE RECEPTIE: SUSANNA DE BEER

Dag Vrienden,

Sinds 1 mei van dit jaar ben ik als Hoofd Oudheid en Klassieke Receptie werkzaam op het KNIR, en woon ik met mijn gezin in Rome. Daarvoor was ik al, wat je noemt, een echte KNIR-ganger. In 2000 kwam ik voor het eerst als bursaal naar het – toen nog - NIR. Ik deed toen voor mijn doctoraalscriptie (Klassieke Talen, Universiteit Leiden) onderzoek naar de Latijnse poëzie van de Italiaanse humanist Giannantonio Campano (1428-1477) en voor zijn onuitgegeven werk moest (mocht) ik naar de Biblioteca Apostolica Vaticana. Toen ik na mijn afstuderen een promotievoorstel wilde schrijven kon ik weer met een beurs op het instituut terecht, en dit werden jaarlijks terugkerende bezoeken nadat ik in 2002 een promotieplek aan de UvA had bemachtigd. Ook na mijn promotie kwam ik regelmatig terug voor onderzoek, organiseerde op het KNIR een aantal workshops, werd bestuurslid van de Stichting Vrienden van het KNIR en trad in 2019 toe tot de Wetenschappelijke Adviesraad van het KNIR.

Inmiddels Universitair Hoofddocent Latijnse Literatuur aan de Universiteit Leiden maakte ik er een sport van zoveel mogelijk studenten warm te maken voor het KNIR, en ondertussen speelde in mijn achterhoofd de hoop en wens om er ook zelf nog een keer voor een langere tijd te kunnen terugkeren. Dat ik die kans nu heb gekregen is geweldig! Rome heeft altijd centraal gestaan in mijn onderzoek, en ik kan me hier dus helemaal uitleven.

Mijn onderzoek en onderwijs richten zich op de receptie van 'Rome' en van de Latijnse literatuur in latere tijden, vooral in de Renaissance. Mijn meest recente boek project gaat over wat ik 'The Renaissance Battle for Rome' heb genoemd: de metaforische strijd tussen allerlei partijen van verschillende aard en grootte – families, steden, landen, schrijvers, kunstenaars – over de vraag wie zich de legitieme erfgenaam van het antieke Rome kan noemen. In de dynamiek van die strijd wordt 'Rome' weliswaar geïdealiseerd, maar krijgt het 'echte' Rome er ook flink van langs als stad van decadentie en ruïnes; een poging van de concurrenten om de band tussen het Rome van de Renaissance en het Rome van de Oudheid door te snijden.

De afgelopen jaren heb ik ook een aantal Digital Humanities-initiatieven ontwikkeld rond mijn Romeinse onderzoek, die ik op het KNIR van plan ben verder uit te bouwen. Een van die projecten is www.devereeuwigdestad.nl, een mobiele website (app) voor (antieke en Renaissance) literatuur over locaties en monumenten in Rome, met informatie over deze teksten, monumenten, en personen, en suggesties voor thematische wandelingen langs deze plekken.

Ik kijk er naar uit om mijn projecten samen met collega's en studenten hier in Rome voort te zetten!

Susanna de Beer

FUNNY THINGS FOUND IN THE LIBRARY

Sometimes the objects found in library books can be just as interesting as the contents of the books themselves. Indeed, librarians often discover the most curious things left in books. These may include a variety of objects that were left behind, forgotten, or used as bookmarks. In some libraries, it is relatively common to find objects such as tickets, recipes, pressed flowers, documents, and even food. Many public librarians claim to have found bacon (both cooked or raw) or flattened sandwiches used as place markers. A Roman colleague in a university library even found a dried fish in a book.

Luckily for us at KNIR, we rarely find makeshift bookmarks and have never found anyone's lunch. Nonetheless, we do discover on occasion some interesting material: photographs, articles, invitations, notepaper, advertisements, and even real bookmarks. These ephemera very often provide a fleeting glimpse into the interests and research of our KNIR community. Photographs of artworks from private art collections in Rome were found in an early 20th-century book that I suspect belonged to the institute's former director, Godefridus Johannes Hoogewerff. Our 1936 library copy of *Mein Kampf* holds an old newspaper clipping, with a series of photographs of Adolf Hitler.

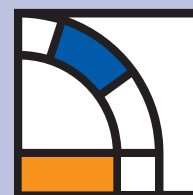
Although usually frowned upon, readers do leave their notes, scribbles, and commentaries in the texts and margins. These can give us insight into previous readers' thought processes, critiques, and their reflections. Carel Claudius van Essen, a former archaeologist and vice-director of the institute, left many comments and underlines in the pages of his books. I am always delighted to find such marginalia as they provide a feeling of fellowship with other readers and, for me, add to the value of the book.

NIEUWSBRIEF VOORTAAN DIGITAAL ONTVANGEN?

Als Vriend van de Stichting ontvangt u twee keer per jaar een papieren Nieuwsbrief op de deurmat. Wilt u de Nieuwsbrief voortaan liever digitaal ontvangen, als mooi opgemaakt pdf-document? Dat kan! Stuur dan een bericht naar vrienden.knir leden@gmail.com met als onderwerp 'Nieuwsbrief digitaal'.

Vermeld in het bericht op welk e-mail adres – of e-mail adressen in het geval van lidmaatschap voor echtparen of samenwonenden – u de digitale Nieuwsbrief wenst te ontvangen.

Vrienden van het Koninklijk Nederlands Instituut te Rome

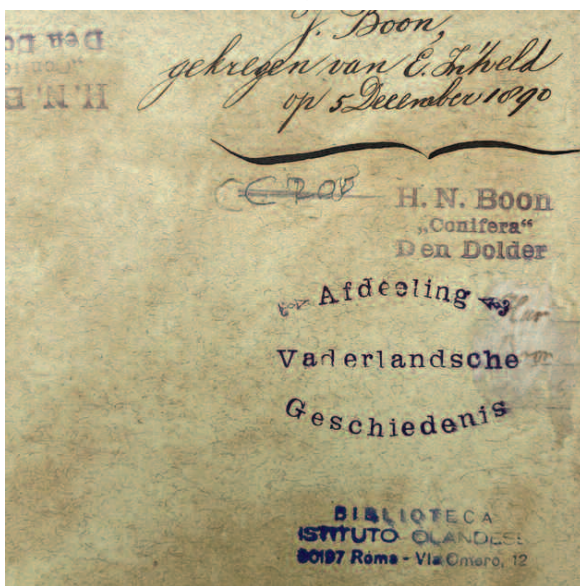

Our KNIR library collection also contains ample examples of previous owners' marks. Some are simple signatures while others are ornate bookplates. Some of our books were previously owned by well-known collectors such as the Stroganoff family, Oskar Pollak, and former KNIR staff members while other names are difficult to trace. There is a small virtual exhibition of these owners' marks on the

KNIR webpage.

Many books in our KNIR collection still carry previous library stamps, stickers, descriptions, and prices from their booksellers, or notes about the occasion on which the book was gifted. These offer information concerning the provenance, ownership, and history of the individual copies.

Librarians may also find "other things" in books. Rodents can leave gnawed edges. In fact, parenthetically, this is one of the reasons that margins were originally adopted in books. The blank margins protect the text and safeguard it from possible harm. Insects, too, can leave behind damage, such as holes, tunnels, and biological material. Luckily, none of these are commonly found in our KNIR library. Marianna Maruyama, our 2020 KNIR artist-in-residence who studies the extensive damage made by termites in books, had to go elsewhere for her research. Despite the presence of pets at the institute over the years we, fortunately, have no traces of them in our library holdings (barring their occasional photograph). The same cannot be said of the State Archives of Dubrovnik. They own a 15th-century manuscript that has inky paw prints left by a cat on one of the pages. The Historisches Archiv in Cologne also owns a manuscript that was damaged by a cat. The vexed scribe of this work warns the readers not to leave books out at night. "Confundatur pessimus cattus qui minxit super librum istum in nocte Daventrie, et consimiliter omnes alii propter illum. Et cavendum valde ne permittantur libri aperti per noctem ubi cattie venire possunt." It seems that a cat had urinated on the scribe's work the night before and ruined the parchment.

Librarians sometimes find damage caused by humans, as well. Lazy readers do not use bookmarks but instead fold down the corners of books. In medieval times, readers sometimes also cut the margins of the page to mark their place. Nowadays people frequently leave sticky notes in books, not realizing that these leave a gluey residue that harms the paper.

Often it is actually what is "left" inside the structure of the book that is most interesting. We can only see this however only if the restoration process makes deconstruction necessary, thus revealing the secrets left within. In the past, bookbinders would "recycle" material to use inside books and thus we can sometimes find scraps of texts and writings hidden inside the spine or covers. Parchment fragments dating to the early 15th century of the Vulgate Bible were discovered under the cover plates of the KNIR copy of *Acta Pacificationis*. A beautiful image of Saint Urban printed on hand-laid rag paper was used to construct the internal plates of an 18th-century text in the KNIR library.

These curiosities left behind in in our KNIR collection, offer us a sense of the history of the copy and insight into its past. They also provide a connection and sometimes even intimacy with former readers and contribute to creating the idea and sense of a KNIR community that is now well over 100 years old.

Janet Mente

VAN WOUDEBERG DISSERTATIEPRIJS 2022

Een terugblik

Afgelopen voorjaar werd door de stichting Vrienden van het KNIR voor de vijfde keer de Van Woudenberg Dissertatieprijs toegekend. Doordat de Vriendendag 2022 wegens tegenvallende aanmeldingen helaas moest worden afgelast, was een fysieke uitreiking niet mogelijk. Bij deze blikken wij echter graag nog even met u terug op de toekenning van de Van Woudenberg Dissertatieprijs 2022.

De tweejaarlijkse Van Woudenberg Dissertatieprijs is vernoemd naar Gerda van Woudenberg, vertaalster en docente Nederlandse Taal- en Letterkunde aan de Universiteit van Rome La Sapienza. Dankzij een legaat uit haar erfenis kunnen de Vrienden de naar haar vernoemde dissertatieprijs organiseren en bekostigen. De prijs wordt toegekend aan een recent gepromoveerde onderzoeker die een verblijf aan het KNIR op een inspirerende manier heeft benut voor zijn of haar promotieonder-

zoek. De prijs bestaat uit twee delen: een bedrag van € 1.000,- vrij te besteden door de winnaar en daarnaast een bedrag van maximaal € 1.500,- dat gebruikt kan worden om een workshop te organiseren op het KNIR, hetzij over het onderwerp van de dissertatie of over vervolgonderzoek. Alle finalisten ontvangen een jaarlidmaatschap van de Stichting Vrienden van het KNIR.

Dit jaar bestond de jury van de Van Woudenberg Dissertatieprijs uit Matthijs Jonker, Peter van Kessel, Jeremia Pelgrom en Elisja Schulte, met de laatste als juryvoorzitter. De jury heeft kennisgenomen van de dissertaties die hen ter beoordeling waren toegestuurd en die gepaard gingen met een begeleidende brief bevattende de motivatie voor de inzending en een voorstel voor een op het KNIR te organiseren workshop. Op 17 juni 2022 vond een juryberaad plaats in aanwezigheid van de voltallige jury.

Het aanwijzen van een winnend proefschrift was voor de jury geen sine cure. Het ging in alle gevallen om waardevol onderzoek van hoog niveau dat volgens de jury "om uiteenlopende redenen origineel genoemd kan worden en goed geboekstaafd is". Uiteindelijk kwam de jury tot een eindoordeel en werd besloten tot de uitverkiezing van "een veelzijdig onderzoek betreffende een aansprekend thema dat perspectief biedt op verdere uitwerking, internationaal, interdisciplinair en diachronisch, en dat bij uitstek kan bijdragen aan de correctie van het zicht op de wetenschapsbeoefening in Italië dat nog steeds vertroebeld wordt door anachronistische aannames en gebrek aan kennis".

De Van Woudenberg Dissertatieprijs 2022 is toegekend aan:

Anna-Luna Post – *Claiming Fame for Galileo. Reputation and Scholarly Credibility in Early Modern Italy* (271 pp, verdedigd aan de UU op 30 september 2020).

Uit het juryrapport: "Wat maakt dat een wetenschapper uitgroeit tot een beroemdheid? Die vraag wordt door Anna-Luna Post toegespitst op de figuur van Galileo Galilei. En dan niet op diens eigen vergaren van roem maar op de rol van allerlei betrokkenen, die er belang in zagen of zich geroepen voelden om Galileo's reputatie en geloofwaardigheid te testen, te maken of te breken. *Claiming Fame for Galileo* is rijk aan invalshoeken, geraadpleegde bronnen en indringende analyses. Het levert nieuwe bijdragen aan de stand van het onderzoek, allereerst door op allerlei punten een samenhang te ontvouwen tussen wetenschap, recht en religie. [...] De voorgestelde workshop ademt de inspiratie die Anna-Luna Post heeft opgedaan tijdens haar studieverblijven op het KNIR. Het voorstel beoogt een debat over Celebrity Culture, internationaal en interdisciplinair, met aandacht voor 'media, kunst en materiële cultuur'; een vergelijkend perspectief met als uitgangspunt Italië en vooral Rome. De met name genoemde experts, de focus op Rome, de bescheiden omvang in tijd en kosten maken dat dit voorstel zowel aantrekkelijk als uitvoerbaar lijkt."

De andere genomineerden waren Henk de Jong, *Kennst du das Land? Italië-reizigers, Rome-ervaringen en Duits historisch besef in de negentiende eeuw* (verdedigd aan de UvA op 15 april 2020), Loek Luiten, *The Political, Cultural and Dynastic History of the Farnese Family: between the End of the Western Schism and the Outbreak of the Italian Wars, 1417-1494* (verdedigd aan de Universiteit van Oxford, New College, op 29 september 2020) en Martijn van Beek, *Artifex. Architectural Reasoning, Drawing and Rhetoric in the Oeuvre of Friar Juan Ricci de Guevara (1600-1681)* (verdedigd aan de VU op 20 december 2021).

Alle genomineerden hebben persoonlijk bericht gekregen over hun nominatie, voorzien van een bos bloemen om de nominatie ondanks dat er geen fysieke uitreiking mogelijk was, toch nog een feestelijk tintje mee te kunnen geven. Verderop in deze Nieuwsbrief vindt u meer achtergrondinformatie van Anna-Luna Post over haar proefschrift.

Het bestuur van de Vrienden van het KNIR feliciteert haar nogmaals van harte met de prijs.

Claiming Fame for Galileo

In mei 2014 nam ik vanaf Bologna de trein naar Rome, om daar aan het KNIR de cursus *How the Heavens Move: Science and Religion in Rome* te volgen. Het werden twee volle maar inspirerende weken, die ik afsloot met een kort paper over Galileo Galilei en de manieren waarop hij patronage probeerde te verwerven bij verschillende vorsten. Dat paper vormde de eerste aanzet tot mijn promotieonderzoek. In de herfst van hetzelfde jaar keerde ik terug naar het KNIR en schreef ik een onderzoeksvoorstel dat ik vervolgens bij NWO indiende. Een paar maanden later werd het goedgekeurd, en in oktober 2015 ging ik aan de slag bij de Universiteit Utrecht. In de jaren erna kwam ik nog meermaals op het KNIR, in mijn rol van ambassadeur en als docent voor de cursus *The Making of Europe: The Rise of Civilization*. Deze korte bezoeken gaven me de mogelijkheid gebruik te maken van de rijke Romeinse bibliotheken (met een glansrol voor de Hertziana), waarin ik Italiaanse literatuur vond die in Nederland niet of nauwelijks toegankelijk was.

In mijn proefschrift onderzocht ik de relatie tussen Galileo Galilei's beroemdheid en zijn geloofwaardigheid als wetenschapper. Het biedt daarmee een nieuw perspectief op Galileo door niet slechts te kijken naar zijn ontdekkingen, maar naar de *persona* van Galileo: hoe zagen zijn tijdgenoten hem, en waarom? Zagen ze zijn bekendheid als iets positiefs, of zagen ze hierin een teken van ijdelheid en gebruikten ze dit als argument tegen hem? Om deze vragen te beantwoorden heb ik niet slechts gekeken naar de ontvangst van Galileo's werken in wetenschappelijke kringen, noch heb ik me alleen geconcentreerd op het spanningsveld tussen wetenschap en religie. Galileo's roem beperkte zich niet tot wetenschappelijke kringen, en daarom heb ik ook gekozen voor een breder perspectief waarin geleerden, dichters, kunstenaars, hovelingen en priesters centraal staan.

Zij handelden ieder vanuit hun eigen belangen en hanteerden verschillende methoden, bijvoorbeeld door gedichten te schrijven of Galileo als voorbeeld te noemen in preken. Via dit samenspel ontstond Galileo's bekendheid. Die werd lang niet altijd positief beoordeeld: de Dominicaanse priesters die in de Florentijnse Santa Maria Novella en de Santa Maria del Fiore preekten zagen in Galileo's roem een teken van zijn verregaande ijdelheid, die hem ongeschikt maakte als wetenschapper en bovendien een risico vormde voor de congregatie als geheel. Dit sentiment werd gedeeld door conservatieve filosofen in Pisa, die bang waren dat Galileo's roem een te grote aantrekkingskracht uitoefende op jonge studenten die nog geen onderscheid konden maken tussen de snelle maar valse roem die Galileo had verworven en de postume glorie die Aristoteles toekwam. Niet iedereen dacht er zo over: Galileo ontving bijvoorbeeld steun van Florentijnse hovelingen, maar ook van een Jezuïetische dichter in Rome, en van de leden van de Accademia dei Lincei. Zij zagen Galileo's roem wél als iets positiefs en probeerden er zelf bovendien ook een graantje van mee te pikken.

Mijn onderzoek richtte zich nadrukkelijk op één casus, maar hoe past deze binnen de langere Italiaanse traditie van wetenschappelijke roemcultuur? Deze vraag staat centraal in de workshop die ik aan het KNIR mag organiseren. Daarin zal ik met andere experts verkennen welke aspecten van Galileo's roem ook in eerdere of latere casussen naar voren komen, en op welke manier de Italiaanse roemcultuur verschilt van bijvoorbeeld de Engelse en de Franse, waar meer onderzoek naar is gedaan. Hoe moeten we de bekendheid duiden van iemand als Giordano Bruno, balancerend op het snijvlak tussen beroemd en berucht? Heeft het populariserende werk van Umberto Eco, dat hem absoluut tot een wetenschappelijke beroemdheid maakte, zijn geloofwaardigheid als wetenschapper versterkt of juist ondermijnd? Deze vragen lenen zich bij uitstek voor een interdisciplinaire bijeenkomst waarin veel aandacht is voor de rol van media, kunst, en materiële cultuur. Zo krijgen we meer inzicht in de relatie tussen wetenschappelijke roem, geloofwaardigheid, en de samenleving als geheel.

Anna-Luna Post

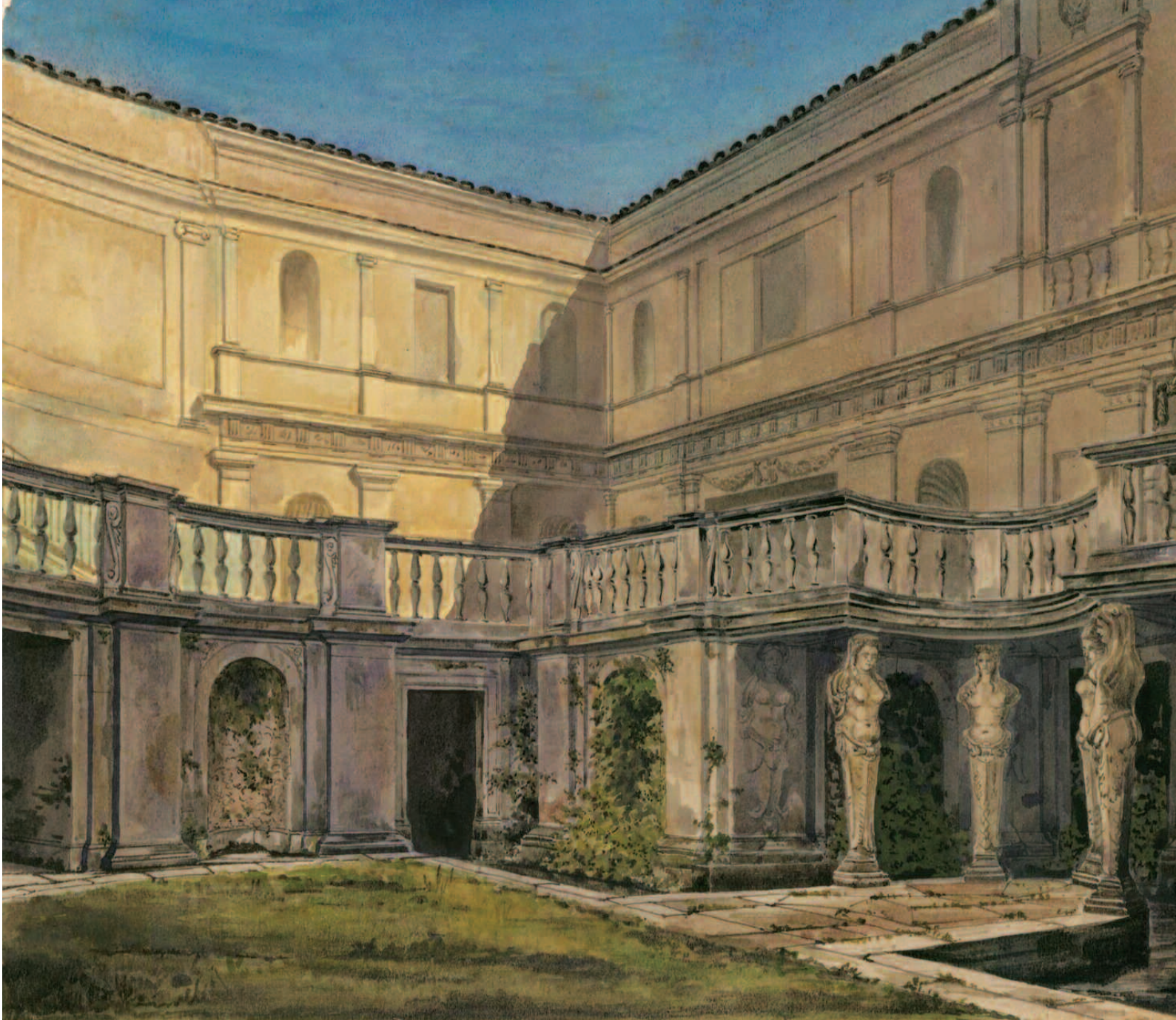
DE 'KUNSTKAMERS VAN HET KNIR'

In 1880 en 1881 maakte de architect Hendrik Peter Berlage (1854-1936) een uitgebreide reis door Italië, waarbij hij Genua, Sicilië, Rome, Orvieto, Perugia, Siena, Florence, en Venetië bezocht. Berlage was een fervent reiziger, die later in zijn leven ook langere reizen maakte naar Frankrijk, de Verenigde Staten, Nederlands-Indië, en Rusland. Zijn Grand Tour door Italië was echter de langste reis die hij ondernam. Hoewel hij dagboeknotities, ideeën over Italiaanse architectuur (geschiedenis), en de culturele verschillen tussen Italië en Nederland bijhield, werden zijn reisherinneringen niet bij leven gepubliceerd. Tijdens zijn reizen maakte Berlage ook vele aquarellen, schetsen, en (bouwkundige) tekeningen. Het is dan ook zeer toepasselijk dat één van deze Italiaanse aquarellen is uitgekozen ter versiering van één van de kunstkamers op de bovenverdieping van het KNIR. Op een wand van kamer 2 prijkt een grote reproductie van een aquarel op papier die Berlage in 1881 maakte van het *nymphaeum* van de Villa Giulia, gebouwd als het buitenverblijf van paus Julius III (r. 1550-1555). Op het moment dat Berlage de villa bezocht, was het zo'n tien jaar in het bezit van de jonge Italiaanse staat, maar het huidige Etruskische museum zou er pas negen jaar later gevestigd worden. Zoals Marleen Termeer in de vorige editie van deze nieuwsbrief al terecht opmerkte, het complex ligt zo dicht in de buurt van het KNIR dat een bezoek aan de villa (en het huidige museum) voor geen enkele gast zou mogen ontbreken.

In de overgeleverde aantekeningen die Berlage tijdens zijn reis maakte, neemt het deel over Rome veruit de meeste ruimte in. De architect bereikte de Eeuwige Stad per trein, een tocht die hem niet kort genoeg kon duren: 'Wie zal mij het ongeduld ten kwade duiden dat de weg mij 10 maal te lang toe scheen. Met eene tergende consequentie geven mijn reisboek en kaart het aantal stations aan; er wordt er geen overgeslagen. (...) Een spoortrein gaat snel; ik keek links en rechts, stoomde een grauw, vlietend water over, dat natuurlijk niets anders dan de Tiber kon zijn, en hoorde na 10 minuten de conducteurs: Roma! Roma! Roepen dat mij enigszins vreemd in de ooren klonk; ik moest het wel gelooven, ik was te Rome.'

De lange reis door Italië lijkt op een cruciaal moment in het leven van Berlage te hebben plaatsgevonden. Na zijn studie in Zürich en een korte aanstelling bij een Arnheems architectenbureau vertrok hij naar Italië. Na terugkeer in Nederland trad hij in dienst bij het architectenbureau van Theodor Sanders, waarna zijn loopbaan als succesvol architect snel een vlucht nam.

In de twee jaren ervoor had hij zich echter eerst ondergedompeld in het Italiaanse leven en zich grondig verdiept in de architectuur en kunst van het land. Berlage had zich goed voorbereid op zijn Grand Tour en gewapend met *Der Cicerone* (1855) van de Zwitserse cultuurhistoricus Jacob Burckhardt trok hij door Italië. Dit werk – met als ondertitel *Eine Anleitung zum Genuss der Kunstwerke Italiens*

H. P. Berlage, *Villa di Papa Giulio*, Rome, 1881, aquarel op papier. Collectie Nederlands Architectuurinstituut (NAi), Rotterdam

– gaf als kunsthistorische reisgids toelichting op de niet te missen monumenten en kunstschatten. En hierin vinden we uiteraard ook de Villa Giulia terug in het hoofdstuk over de architectuur van 1540 tot 1580. Wellicht liet Berlage zich met Burckhardt in de hand tot het schilderen inspireren. De aquarel van Berlage toont een verlaten *ninfeo* onder een helderblauwe Romeinse hemel. De toeschouwer kan zich zo het zacht kabbelende water inbeelden dat afkomstig is van de befaamde Aqua Vergine. De tuin en het *nymphaeum* van de villa werden in het midden van de zestiende eeuw ontworpen door de Florentijnse Bartolomeo Ammanati, onder toezicht van Giorgio Vasari. Burckhardt geeft zijn lezers nog de tip mee dat men bij de ingekwartierde carabinieri navraag kan doen om de gesloten poort tot dit deel van de tuin te laten openen. Verging het Berlage ook zo?

Toen de architect Rome verliet en zijn reis vervolgde naar Orvieto, schreef hij de volgende woorden: 'Hij die weet wat het zeggen wil Rome te verlaten, zal weten met wat voor gevoelens ik, in de trein gezeten, de laatste omgeving van de eeuwige stad zag verdwijnen; (...) Het is eene wereld, die men gaat verlaten, de eeuwige Roma laat een indruk achter die voor het gehele leven onvergetelijk is; het wordt Heimweh, wanneer men haar moet missen'. Het gevoel van Berlage zal vele Rome-reizigers bekend voorkomen – gelukkig vinden wij in de kunstkamers van het KNIR een fijn thuis weg van huis om steeds naartoe terug te keren!

Joost Slaters

Achtergronden en citaten zijn ontleend aan: *H. P. Berlage, Italiaanse reishervindingen, bezorgd en ingeleid door Herman van Bergeijk* (Rotterdam, 2010).

Vrienden van het
Koninklijk Nederlands
Instituut te Rome

ZATERDAG 22 APRIL 2023

VRIENDENDAG

Het bestuur van de stichting Vrienden van het KNIR nodigt u van harte uit voor de Vriendendag 2023. De Vriendendag vindt plaats op **zaterdag 22 april** in de **Kapittelzaal van de Pieterskerk in Utrecht**. De dag zal bestaan uit een afwisselend programma. Het bestuur wil graag in gesprek met de Vrienden over de toekomst van de stichting, daarnaast zal er nieuws van het KNIR zijn en een of meerdere lezingen of presentaties. Na de lunchpauze staat er een gezamenlijk tentoonstellingsbezoek gepland en de Vriendendag zal traditiegetrouw worden afgesloten met een borrel.

PROGRAMMA VRIENDENDAG 22 APRIL 2023

10.30 uur	Ontvangst met koffie en thee
11.00 uur	Opening door de voorzitter Maarten van Deventer
11.10 uur	Gedachtenwisseling toekomst Vrienden van het KNIR
11.40 uur	Nieuws van het KNIR
12.00 uur	Presentatie(s) / lezing(en) - nog nader in te vullen
13.00 uur	Lunchpauze, facultatief: Italiaanse lunch
14.30 uur	Bezoek tentoonstelling <i>De Bentvueghels. Schilderen en brallen in Rome</i> .
16.00 uur	Borrel

De tentoonstelling ***De Bentvueghels. Schilderen en brallen in Rome*** is van 11 februari t/m 4 juni 2023 te zien in het **Centraal Museum** in **Utrecht**. Deze tentoonstelling vertelt het verhaal van een groep kunstenaars uit de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden die zich omstreeks 1620 in Rome verenigden in de kunstenaarsgroep de Bentvueghels.

De Bentvueghels-broederschap bestond voornamelijk uit kunstschilders, maar daarnaast waren er ook beeldhouwers, tekenaars, graveurs, edelsmeden en zelfs dichters aangesloten. Al deze 'vogels' waren na hun leertijd in het noorden naar Rome getrokken om de daar aanwezige meesterwerken te bestuderen. Tot en met het begin van de 16^e eeuw doorkruisten ze vaak nog op zichzelf de stad maar zo'n beetje vanaf halverwege de 16^e eeuw gingen ze meer en meer elkaars gezelschap opzoeken. Uit meerdere verschillende bijeenkomsten ontstond geleidelijk aan het collectief van de Bentvueghels.

Bezoek aan de tentoonstelling is op eigen kosten. Met de Museumkaart, een Vereniging Rembrandtpas of een ICOM-pas heeft u gratis toegang tot het Centraal Museum. Zonder een van deze passen dient u zelf een kaartje te kopen (€ 13,50 voor volwassenen, € 7,50 voor studenten/CJP en € 6,50 met U-pas). Wij raden u aan van tevoren een toegangsbewijs te kopen via de website van het Centraal Museum: <https://www.centraalmuseum.nl>

Het programma van de Vriendendag en een drankje bij de borrel worden u aangeboden door het bestuur van de Stichting Vrienden van het KNIR. De lunch is op eigen kosten en kan in de omgeving plaatsvinden. Het bestuur zal met een restaurant in de buurt een arrangement voor een Italiaanse lunch afspreken, meer informatie hierover volgt. Mocht u hiervan gebruik willen maken, dient u hiervoor contant betaling te voldoen aan het begin van de Vriendendag.

Wilt u zich aanmelden voor de Vriendendag, al dan niet inclusief lunch? Dat kan door een mail te sturen naar de secretaris Charlotte van Emstede: cvanemstede@hotmail.com

Adres Vriendendag: Kapittelzaal Pieterskerk Utrecht / Pieterskerkhof 5 / 3512 JR Utrecht

Adres tentoonstelling: Centraal Museum Utrecht / Agnietenstraat 1 / 3512 XA Utrecht

Adressen voor de lunch en de borrel worden later bekend gemaakt.